

Recenzija

Richard Kearney, *Morebitni bog: hermenevtika religije*

Primož Guna

Univerza v Ljubljani

primus.guna@gmail.com

 © 2022 Primož Guna

»Bog niti je niti ni, temveč more biti,« je uvodna teza Richarda Kearneyja v njegovem delu *Morebitni Bog: hermenevtika religije* ki je v prevodu Luke Trebežnika izšlo pri založbi Apokalipsa. Kearney s tem predlaga ponoven premislek glede vprašanja Boga v postmodernem svetu, za katerega se (navidezno) zdi, da življenjskega navdiha ne črpa več iz svojega religioznega izročila, temveč dvomi o sleherni metafiziki. Na ta način želi prispevati k diskurzu v sodobni filozofiji religije, ki si zastavlja vprašanje, kakšno božanstvo pride po metafiziki. Predlaga, da bi bilo smiselno Boga znova premisliti, ne kot vrhovni dej ali dejanskost, temveč kot možnost. Namesto ontoteološkega pristopa k vprašanju Boga se zavzame za eshatološko interpretacijo, ki poudarja Boga, ki iz prihodnosti obljublja, da bo nekoč prišel in vzpostavil kraljestvo pravičnosti.

Z vidika sodobnih filozofskih smeri fenomenologije, hermenevtike in dekonstrukcije se osredotoči na ponovno branje ključnih bibličnih tekstov – goreči grm, spremenjenje na gori Tabor, Šulamkina pesem in Mt 10, kjer Bog obljubi, da bo nemogoče omogočeno. Preko hermenevtične metode njegovo branje privilegira odpiranje možnosti mnogoterih interpretacij in ne išče končnih odgovorov, ki bi jih ohromili. Kearney uveljavljenim teološkim interpretacijam božje narave, zlasti tistim, ki so pod močnim vplivom klasične grške metafizike in njenih sholastičnih naslednikov, zoperstavi Boga eshatologije, ki ne nastopa kot nespremenljiv vrhovni logos, ampak kot možnost, ki bi lahko bila mogoča. Po njegovem možnost ne nastopa kot manko, ki mora biti izbrisan, da bi bilo zadoščeno pogoju, da je Bog popolnoma izpolnjen dej, ampak kot tisto, kar je pri Bogu najbolj božansko, namreč da lahko je. Takšen Bog pa ne vsiljuje svojega kraljestva, ampak človeštvo nagovarja iz nedovršene prihodnosti, torej iz mogočega. Pri tem pa sleherni posameznik ostaja svoboden, da njegov klic zavrne ali pa ga sprejme in se odpre preobrazbeni moči

transcendence. Zmožnost odzvati se na Božje vabilo Kearney imenuje *persona*. Bog se razodene kot nemočen in popolnoma odvisen od človeškega odziva. Ali kot pravi Kearney: »Glede na to branje je Bog lahko Bog le, če mi to omogočimo. Ali če navedem bridke besede Etty Hilesum, podane le malo pred usmrtnitvijo v nacističnem koncentracijskem taborišču: Ti (Bog) »nam ne moreš pomagati. Mi sami smo dolžni do zadnjega diha braniti tvoje prebivališče v sebi«. To mesto – ki preobraža in je preobraženo – imenujem *persona*« (Kearney 2021, 8). Bog mogočega ali *posse*, kakor se po Nikolaju Kuzanskem izrazi Kearney, ostaja strastno vpet v potek človeške zgodovine, vendar ne kot vsemogočni Bog klasične metafizike, ampak kot Bog, ki človeštvo s položaja nemoči nagovarja preko prošnje in obljube. »Moja izhodiščna stava je, da je takšen Bog, v primerjavi s starim božanstvom metafizike in sholastike, precej bližje Bogu želje in obljube, ki v raznolikih svetopisemskih pripovedih kliče iz gorečih grmov, daje prisega in sklepa zaveze, gori od hrepenenja v *Visoki pesmi*, joče v divjini, šepeta v jamah, tolaži zatirane v mraku ter ima sirote, vdove in tujce raje od mogočnih in ponosnih. To je Bog, ki obljublja, da bo prinesel življenje in da ga bo prinesel v izobilju. Bog, ki celo obljublja, da bo obudil mrtve na poslednji dan, z izpraznjenjem domnevne božanske moči – prisotnosti – tradicionalno dojete kot *ousia*, *hyperousia*, *esse*, *substantia*, *causa sui* – pa bo omogočil obljubljeno kraljestvo« (Kearney 2021, 9). Vendar pa sama izpolnitev obljube vedno ostaja v prihodnosti oziroma, teološko natančneje rečeno, v poslednjih dneh sveta, torej v *eshatonu*, ki ni nikoli dovršen. Kearney v tem vidi praznino v samem bistvu božanstva, ki omogoča razprtje prostora za mogoče. »Ta božanska razpoka omogoča vse stvari, ki bi bile drugače za nas nemogoče – vključno s kraljestvom pravičnosti in ljubezni« (Kearney 2021, 12). Ker pa Bog človeštvo nagovarja vedno le iz prihodnosti, kot možnost, njegova obljuba sama po sebi ostaja nemočna, zato je na človeku samem, da se nanjo odzove pritrdilno. Dinamika igre moči med Bogom in človeštvom se spremeni na način, da udejanjenje obljubljenega kraljestva pravičnosti ni nekaj, kar bo Bog storil za človeštvo, ampak svobodni odgovor človeštva na božjo prošnjo, da to stori zanj. Prihodnost tako ni vnaprej deterministično določen potek dogodkov razvoja zgodovine, ampak posledica vselej svobodne odločitve človeštva. »Zatorej smo opomnjeni, da če je v naši družbi zlo – kakor je –, to ni vnaprej postavljena volja ali usoda Boga (napaka metafizičnega razmišljanja o božanstvu kot čistem deju in nujnosti), temveč gre za našo odgovornost. Zlo je namreč, kot je pravilno povedal Avguštin, odsotnost Boga, manko Božje dobrote (*privatio boni*), posledica naše zavrnitve od-

prtosti do predrugačevalnega klica druge *persone* – prošnje sirote, vdove, tujca, joka nemočnega, ki sprašuje, »Kje si?« Na kratko, interpretirati Boga kot *posse* in ne *esse* je dokončen »ne« teodiceji. Razodeva zgodovino kot božansko tveganje [venture] in kot človekovo dogodivščino [adventure]« (Kearney 2021, 14).

Kearneyjeva izpeljava pomeni nov način interpretacije Boga, ki se razlikuje od tradicionalnih pristopov do božanskega, značilnih za katafatično in apofatično teološko tradicijo. Prva vidi Boga kot najvišje ali najsplošnejše bitje, zreducira ga na čisto bit, pri tem pa tvega padec v fundamentalizem. Druga pa Boga povzdigne povsem onkraj sleherne biti v nemisljivo nebit, tako da postane kakršen koli jezikovni pristop do božanskega povsem nemogoč. Kearney pa predlaga nov pristop, po katerem se božanstva ne bi interpretiralo ne kot bit niti kot nebit, ampak kot možnost biti, ki deluje iz prihodnosti, ki je še ni. S tem ohrani odprto hermenevtično igro interpretacij. »Pri tem, ko obe stališči potiskata koncept Boga proti nasprotnim ekstremom – k najvišjim višavam ali k najnižjim globinam –, delita skupno nenaklonjenost do kakršnekoli posredniške vloge za pripovedno imaginacijo. Za obe božansko ostaja povsem nemisljivo, neimenljivo, nepredstavljivo – to pomeni neposredljivo. Hermenevtični pristop k religiji, ki ga privzemam tukaj, pa obratno želi privzeti ravno takšno posredniško funkcijo« (Kearney 2021, 19).

Literatura

Kearney, Richard. 2021. *Morebitni Bog: hermenevtika religije*. Prevedel Luka Trebežnik. Ljubljana: KUD Apokalipsa.